

d'aygua que de la penya sortia», *Tirant de Galba* (Ag. III, 345.5); «*panis*: panicum; niella: melanthium», OPou (*TbPu.*, 325). Les *Memòries d'Agr.* de la J. de Comerç de Bna. (v, 1817, 10) classifiquen el *panis* o *panissola*, cast. *panizo menor*, i la *panissa*, cast. *panizo mayor* com a «grano destinado directamente al sustento mediano del ganado, y superior de las aves, de siembra de verano y cosecha de otoño».

Des de la possessió d'Amèrica i la introducció de noves plantes, altres gramínies més o menys diferents han vingut a complementar i en part substituir l'ús del panís (reservat cada cop més a l'alimentació d'ocells), i en conseqüència li han vingut a usurpar o imitar el nom: en particular el blat de moro, *Zea mays*; Cavanilles (*Observ.* II, 325, 324) posa *panis* com a nom valencià normal del *Zea mays*, i *panissola verda*: Panicum viride. Vaig observar que *panis* ha esdevingut el nom general del blat de moro a Segarra, Segre mitjà i baix i tota la plana d'Urgell (1956), en particular cap a la confluència amb el Cinca (Massalcoreig, 1935); i així mateix en el P. Val. almenys des de la Ribera del Xúquer, en concurrència amb *dacsa* (que sovint em donaven alhora, com a equivalent no menys usual): així Fontanars (1962), Bocairent, Ontinyent (J. G. M., 1955), Castalla (EValor, 1950). S'ha fet en altre temps un ús molt ampli de la gramínia americana en aquelles terres, com la Marina: a Alfàs havien menjat, em contaven, molt de pa de *panis* (=dacsa), 1963; segons *AlcM* fóra així sense interrupció en els parlars occidentals, des de l'Alta Ribag. fins a Alcoi-Alacant.

DERIV.: *Panissa*: en cat. central (*Mem.* de 1817, supra) com a nom d'una varietat gran de panís, mentre que la petita, en part, es diria *panissola*; localment és diferent: en el baix Maestrat, *panissola* és el nom normal del *panis* (Traiguera); mentre que *panissola* me la defineixen a l'Alt Ter com una planta silvestre (que fa «unes espiguetes» Molló, 1935); i a l'Ebre «és una herba empastifadora, que els seniers --- tenen molt avorrida, perquè s'aferra a les mitges i costa de treure», «en una senia ben portada no hi ha un pam de terra --- brut, amb gram, canyota o *panissola*», Bladé (*Beniss.*, 150, 60); i en canvi la «mala herba que s'agafa a les mitges» cap al Canigó és la que en diuen *panís* (Estoer, 1960); «*panissa*: abanino: antiga guarnició de glassa» [Lab. 1840].

Panissada. *Panissar*; ni aquest ni *panissal* en Lab., aquest només al *DAG.*, mentre que hi ha molta i antiga doc. de l'altre, concretat en molts NLL, en part importants, com el de la important collada pirinenca de *Panissars*, de ressonant i victoriosa memòria (Desclot ---); com a collectiu d'ús comú, *paniçar* 1332 (Rubio Vela, *op. cit.*, 101.9).

Panisser adj. *Panissera* f. 'camp de panís': «aquestes munoques que guarneixen els pagesos, omplint de palla unes calces i un gec --- a una creuera de fusta, a l'objecte de salvar les *panisseres* de les envestides dels aucells --- que --- es destacava negrós sobre la nota groga de les *panisseres* madures», MrnVayreda (*Punyalada*, s. XVII, 266 (207)).

Panisser, *panissera*, *panissó*, V. pa *Panissola*, V. *panis* *Panistra*, *panistrada*, *panistre*, *panistrella*, *panistrer*, *panistret*, *panistró*, V. *banasta*, *canistrell* i *pa Panna* (eina), V. *paella*; (tela), V. *penya Pannada*, V. *panna* (PAELLA) *Pannicle*, *pannicular*, V. *pany Panolí*, V. pa (cpt.)

PANOLLA, 'l'espiga o panotxa del blat de moro i del panís', del ll. vg. PANŪCŪLA 'cabellera de panotxa', 'la panotxa', ll. clàssic PANĪCŪLA id., diminutiu de PANUS 'madeixa o troca de fils', 'panotxa'; *panotxa* sembla resultar d'una variant d'origen mossàrab (probablement amb sufix una mica diferent), que amb la propagació del conreu del blat de moro s'expandí des del Sud cap al Principat. □ 1.ª doc.: 1764, Carles Ros.

«*Panoŷla*: panoja, la mazorca donde se cria la semilla del panizo y mijo» (*Dicc.*, p. 177); «*panolla*: panolla, mazorca (*pannicula*)», Sanelo (112v2). En lèxics del Princ., només des de Lab. 1840, i aquí ja en les dues formes concurrents: «*panolla* y *panotxa*: espiga del blat de moro; mazorca, panocha, panoja». Francisc P. Briz publicava el 1873 un llibre titulat *La Panolla*, entenent-hi segurament un gros carràs on esgranava les seves «narracions i llegendes»; *DAG.*: «*panolla* (Val. Tort.): espiga de blat de moro, panotxa --- minova (Emp.); *panotxa*: espiga de blat de moro, mazorca».

En efecte avui *panotxa* (-ŷca) és el mot del cat. central (que és fantàstic i gratuït donat com a pres del castellà, com fa *AlcM*), i el més estès pel Princ., en contrast amb *panolla* del comú val. (J. G. M., «El Camí», 14-iv-34); *panolla*, però ja es troba des del Baix Segre (Massalcoreig, 1935) i Tortosa (*BDC* III, 104; xvii, 37): «eixes guardes de poble --- al darrer pis una algorfa --- s'hi caven los fruits de les cullites, com penjolls de tomates --- massanes i peres d'hiver, *panolles* i atre fato ---», Vergés Paulí (*Espurnes* v, 16); i en aquest sentit va seguint fins al Xúquer i enllà (*panoŷla* 'fruit del blat de moro' Alcúdia de Carlet, 1962).

En llatí la forma vulgar *panucla* o *panucula* ja es troba en Festus i Nònius; ja n'hi ha un testimoni, de forma romànica arcaica, en St. Isidor de Sevilla, amb el sentit de la massa de floca i filassa, o sigui troca, que ha de ser filada (cf. cast. *mazorca* 'troca' i 'panotxa'): «mataxa --- filorum, g(l)ubellum --- quasi globellum: *panulíae*,¹ quod (ex) eis panni textantur, ipsae enim discurrunt per telam; stamen --- trama ---» (*Etym.* XIX, 29.7, etimologies que no s'han de pendre seriosament, ja se sap).

El ll. *panŷcula* era diminutiu de *panus* id., que per la seva banda sembla ser el mateix que *panus* 'madeixa de fils', mot segons sembla d'origen grec. El mot llatí s'ha conservat en totes les llengües romàniques llevat del romanès, el francès i el portuguès; en particular cast. *panoja* [1495, ast. *panoya*, arag. *panolla*]; en oc. *panoulho*, que el *TdF* registra particularment com llgd. i gascó, ha pres un sentit secundari (cf. entre nosaltres, l'acc. emp. 'minova'), «graisse que portent les oies; bedaine, gros ventre»; que sembla ser el mateix